

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası' nda İşlem Gören Türev Ürünleri ve Hedef Kitle

Elif AY

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası, bir vadeli işlem ve opsiyon sözleşmesine kimin ne kadar fiyat vereceğini belirlemek üzere alıcı ve satıcıların bir araya geldiği ve işlemlerini gerçekleştirdiği merkezi bir yer veya platformdur.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nın işleyişini ve ne işe yaradığını anlamak için günlük hayatımızdan örnek verelim.

Her hafta gittiğiniz semt pazarını düşünün. Gelecek hafta alacağınız sebzenin fiyatını şimdiden bilemezsiniz.

Oysaki türev araçları gelecekte alacağınız malın fiyatını şimdiden belirlemeye yarar.

Finansal piyasaların amacı da semt pazarın da olduğu gibi alıcı ve satıcıyı bir araya getirmektir, üstelik alıcı ve satıcı arasında sözleşme yaparak ikisi için de oluşabilecek belirsizlikleri ortadan kaldırır.

Bu ihtiyaçlar doğrultusunda meydana gelen türev piyasaları birçok gelişmiş ülkede yer almaktadır.

Ülkemizde de 2005 yılının şubat ayında İzmir'de açılmıştır. Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nın en önemli fonksiyonu etkin risk yönetimi ve geleceğe yönelik fiyat keşfidir.

Vadeli İşlem Sözleşmelerine Kimler İhtiyaç Duyar?

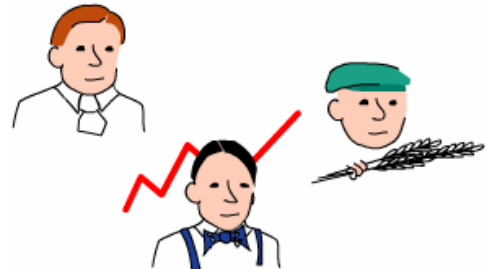
Geleceği belirli hale getirmek isteyen herkes vadeli işlem sözleşmelerine ihtiyaç duyar.

Bir başka deyişle, vadeli işlem sözleşmeleriyle belirsizlikten kaynaklanan riskleri ortadan kaldırmak mümkündür.

Örneğin; ihracatçısınız ve 6 ay sonrası için ihracat taahhüdünüz var.

Kar ve zarar durumunuz 6 ay sonra oluşacak döviz kuruna göre değişecektir.

Döviz kuru artarsa kar edeceksiniz, döviz kuru düşerse zarar edeceksiniz.

Oysaki vadeli işlem sözleşmelerini kullanarak gelecekte döviz kuru ne olursa olsun şimdiden gelirinizi sabitleyebilirsiniz.

Diğer taraftan ithalatçı olduğunuzu varsayarsak 6 ay sonra elinize geçecek dövizin YTL karşılığındaki tutarını önceden belirleyebilirsiniz.

Şimdi de pamuk üreticisi olduğunuzu düşünelim.

İlkbaharda pamuğunuzu ekerken hasat zamanı olan Eylül ayında pamuğunuzu ne kadar fiyattan satacağınızı bilemezsiniz.

O yılki hasadın durumuna ve piyasa şartlarına göre satacağınız pamuğun fiyatı değişir.

Bu belirsizliği ortadan kaldırmak için vadeli işlem sözleşmelerini kullanmalısınız.

Bir başka açıdan, yatırımcı olduğunuzu varsayalım.

Düşük sermaye ve maliyet ile yüksek getiri istiyorsanız vadeli işlem sözleşmeleri sizin için de çok uygun olacaktır.

Bununla birlikte, portföyünüzde yüksek miktarda hazine bonusu varsa ve faizlerin yükselmesinden kaygı duyuyorsanız vadeli işlem sözleşmeleri sizin endişelerinizi giderecektir.

Vadeli İşlem Sözleşmelerinin Kullanım Amaçları

Vadeli işlem sözleşmeleri korunma, yatırım ve arbitraj amaçlı kullanılabilir.

1- Korunma

Vadeli işlem sözleşmeleriyle gelecekte karşınıza çıkabilecek riskleri şimdiden ortadan kaldırmanız mümkündür.

Verdiğimiz örneklerde görüldüğü gibi fiyat dalgalanmalarına karşı önlem almak istiyorsanız vadeli işlem sözleşmeleri sizin için en uygun çözüm olacaktır.

2- Yatırım

Vadeli işlem sözleşmeleri de yatırım yapmak amacıyla kullanılmaktadır.

Ancak diğer yatırım araçlarından farklı olarak birçok avantaj sağlamaktadır.

Bunlardan bazıları şöyledir:

- ❖ Geleneksel yatırım araçlarına oranla çok daha az ilk yatırım gerektirir.
- ❖ Geleneksel yatırım araçlarıyla sadece fiyatların yükselmesi beklentisiyle yatırım yapılır, yani dolar kurunun yükselmesini bekliyorsanız dolar alırsınız.

Diğer taraftan fiyatların düşmesi beklentisi içindeyseniz de vadeli işlem sözleşmeleriyle yatırım yapabilirsiniz.

- ❖ Vadeli işlem sözleşmeleriyle risk sınırlanabilir. Bununla birlikte, belirli bir risk altında sınırsız gelir elde etmeniz mümkün olacaktır. Geleneksel yatırım araçlarında ise riski sınırlamak çok zordur.

3- Arbitraj

Vadeli işlem sözleşmeleri, korunma ve yatırım amaçlarının dışında arbitraj amacıyla da kullanılabilir.

Şimdi arbitraj amacıyla bu araçların nasıl kullanılabileceğini görelim.

Vadeli fiyatlarla spot fiyatlar arasında veya aynı vadeli sözleşmenin değişik vadeleri arasında ilişki vardır.

Ancak bazı durumlarda bu ilişkinin bozulmasıyla spot varlığı ve sözleşmeyi alıp satarak risksiz bir getiri elde etmek mümkün olacaktır.

VOB' ta İşlem Gören Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VOB' ta işlem gören dört tip vadeli işlem sözleşmeleri vardır. Bunlar:

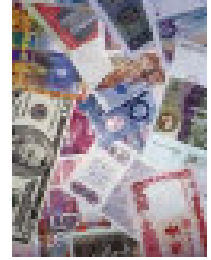
- ❖ Döviz vadeli işlem sözleşmeleri
- ❖ Endeks vadeli işlem sözleşmeleri
- ❖ Faiz vadeli işlem sözleşmeleri
- ❖ Emtia vadeli işlem sözleşmeleri

1- Döviz Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VOB' ta işlem gören döviz vadeli işlem sözleşmeleri şunlardır:

- ❖ ABD Doları' na dayalı vadeli işlem sözleşmeleri
- ❖ Euro' ya dayalı vadeli işlem sözleşmeleridir.

Bir ABD Doları sözleşmesinin büyüklüğü 1.000 ABD Doları ve bir Euro sözleşmesinin büyüklüğü 1.000 Euro' dur.

Döviz vadeli işlem sözleşmesinin değeri, sözleşmenin işlem gördüğü fiyatın 1000 ile çarpılmasıyla bulunur.

Sözleşmelerde bir ABD Doları veya bir Euro' nun YTL cinsinden değeri virgülden sonra dört basamak halinde kota edilir.

Bir adet ABD Doları'na dayalı vadeli işlem sözleşmesinin başlangıç teminatı 150 YTL' dir. YTL/Euro sözleşmesi için ise başlangıç teminatı 200 YTL' dir.

Sürdürme teminatı ise başlangıç teminatının yüzde 75'i yani YTL/ABD Doları sözleşmesi için 112,5 YTL, YTL/Euro sözleşmesi için 150 YTL' dir.

Sözleşmelerin vade ayları şunlardır: Şubat, Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim ve Aralık.

Aynı zamanda en yakın üç vadeye ait sözleşmeler işlem görür.

Örneğin; 7 Aralık 2006 tarihinde VOB' ta işlem gören döviz sözleşmeleri Aralık 2006, Şubat 2007 ve Nisan 2007 vadeli.

2- Endeks Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VOB' ta işlem gören endeks vadeli sözleşmelerin dayanak varlığı İMKB 30 Endeksi'dir.

Sözleşmenin değeri, işlem gördüğü fiyatın 1.000 ile çarpılması sonucu bulunur.

Sözleşmelerde İMKB 30 Endeksi'nin vadeli değeri 1.000'e bölünerek virgülden sonra üç basamaklı olarak kota edilir.

Bir adet endeks vadeli işlem sözleşmesinin başlangıç teminatı 300 YTL' dir.

Sürdürme teminatı ise diğer sözleşmelerde olduğu gibi başlangıç teminatının yüzde 75'i yani 225 YTL' dir.

Endeks vadeli işlem sözleşmeleri Şubat, Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim ve Aralık vadeli.

3- Faiz Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VOB' ta işlem gören iki tip faiz vadeli işlem sözleşmesi vardır. Bunlar:

- ❖ 91 Günlük Hazine Bonosuna ve
- ❖ 365 Günlük Hazine Bonosuna dayalı vadeli işlem sözleşmeleridir.

Sözleşmenin değeri sözleşmenin işlem gördüğü fiyatın 100 ile çarpılması sonucu bulunur.

Faiz vadeli işlem sözleşmelerinde 91 ve 365 günlük Hazine Bonolarının değeri virgülden sonra üç basamaklı olarak kota edilir.

Bir adet 365 günlük Hazine Bonosuna dayalı sözleşmenin başlangıç teminatı 500 YTL iken 91 günlük sözleşme için 300 YTL' dir.

Sürdürme teminatı ise bu tutarların yüzde 75'idir.

Faiz vadeli işlem sözleşmeleri Şubat, Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim ve Aralık vadeli.

4- Emtia Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VOB' ta işlem gören iki tip emtia vadeli işlem sözleşmesi vardır. Bunlar:

- ❖ Buğday vadeli işlem sözleşmeleri

❖ Pamuk vadeli işlem sözleşmeleridir.

Buğday vadeli işlem sözleşmelerinde dayanak varlık “Anadolu kırmızı sert baz kalite buğday”dır (Bezostaja-1, Doğu- 88, Gün- 91, Haymana- 79, İkizce- 96, Karasu- 90, Lancer, Odeskaya- 51, Şahin).

Pamuk vadeli işlem sözleşmelerinde ise dayanak varlık “Ege Standart 1 baz kalite pamuk”tur.

Bir buğday sözleşmesinin büyüklüğü 5.000 kg ve bir pamuk sözleşmesinin büyüklüğü 1.000 kg’ dır.

Buğday vadeli işlem sözleşmelerinde 1 kg baz kalite buğdayın YTL cinsinden fiyatı virgülden sonra dört basamak halinde; pamuk vadeli işlem sözleşmelerinde ise 1 kg baz kalite pamuğun YTL cinsinden fiyatı virgülden sonra üç basamaklı halinde kota edilir.

Bir adet buğday veya pamuk vadeli işlem sözleşmesi satın almak veya satmak isteyen bir yatırımcının işleminin gerçekleşmesi için hesabında 200 YTL (başlangıç teminatı) bulundurması gerekir.

Bulundurulması gereken sürdürme teminatı ise 150 YTL’ dir.

Emtia vadeli işlem sözleşmeleri Şubat, Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim ve Aralık vadeliidir.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası’ nın Ekonomiye Katkıları

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası’nın ekonomiye birçok yönden katkı sağlar.

Öncelikle, sözleşmeleri kullananların etkin ekonomik kararlar vermesini sağlar.

Bununla birlikte, VOB’ ta işlem yapan yabancıların payı yüzde 50’ye ulaşmıştır.

Ülkemize yabancı yatırımların gelmesi açısından da önemlidir.

Öte yandan, finansal piyasalarda oluşan katma değer, milli gelirin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Böylece VOB ülkemizin ekonomisini olumlu şekilde etkilemektedir.

Sonuç

Geçen yıl şubat ayında 16 milyon YTL olan VOB’ un cirosu, 2006 Kasım ayında yüzde 150 artış göstererek 2,5 milyar YTL’ ye ulaşmıştır.

İstikrarlı bir büyüme gösteren VOB, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nın işlem hacminin yüzde 25’ ine şimdiden yaklaşmıştır.

AR&GE BÜLTEN 2006 ARALIK - SEKTÖREL

VOB Yönetim Kurulu Başkanı Tuğrul Yemişçi hedeflerinin İMKB' nin işlem hacmini yakalamak olduğunu belirtmiştir.

İzmir' de kurulmasını hayal olarak görenlerin aksine VOB, 21 ayda büyük bir başarıya imza atmıştır.

2007 yılında yeni sözleşmelerin eklenmesini de planlayan VOB' un sunduğu ürünler sayesinde finansal sistemimizdeki önemli bir eksiklik ortadan kalkmıştır.

Kaynaklar

- Sermaye Piyasaları Kurulu, İndirme Tarihi: 07.12.2006, <http://www.spk.gov.tr/#>
- Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık Eğitim Sitesi, İndirme Tarihi: 07.12.2006, <http://www.tbb-bes.org.tr/>
- Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Yatırımcı Rehberi, İndirme Tarihi: 07.12.2006, <http://www.vob.org.tr/VOBPortalTur/DesktopDefault.aspx?tabid=126>
- "VOB' un cirosu 21 ayda 2,5 milyar YTL' ye ulaştı", Yeni Asır Gazetesi, 07.12.2006, <http://www.yeniasir.com.tr/ya2006/12/07/index.php3?kat=ekon&sayfa=ekon1&bolum=gunluk>